

PRZEGLĄD CZASOPISM

Liturgia Sacra 19 (2013), nr 2, s. 491–505

ECCLESIA ORANS (2013), NR 1

W przededniu trzydziestej rocznicy powstania czasopisma „Ecclesia Orans” jej pierwszy numer z 2013 r. przyniósł ze sobą „kolejną wiosnę”. Periodyk otrzymał bowiem nową szatę graficzną, a ponadto zmienił się jego zespół redakcyjny, któremu przewodzi Pietro Angelo Muroli. W słowie wstępnym redaktor naczelny zwraca uwagę na te właśnie „nowości”, a przypominając idee przyświecające tworzeniu czasopisma przed trzydziestu laty (mogą się one streścić w słowie: „formacja”), potwierdza ich aktualność także dziś. W sekcji wprowadzającej zamieszczono korespondencję nowej redakcji z papieżem Franciszkiem i emerytowanym papieżem Benedyktem XVI.

Na główny zrab czasopisma składa się dział *Studi* (Studia), w którym zamieszczono dziewięć artykułów. Otwiera go tekst *Ragione, fede, lode* (Rozum, wiara, cześć, s. 15–27), w którym Luis Francisco Ladaria podejmuje refleksję nad relacją zachodzącą pomiędzy filozofią, teologią i liturgią. W swoich rozważaniach autor wychodzi od prosperiańskiego aksjomatu *lex orandi – lex credendi*, który wskazuje na bliski związek między wiarą wyznawaną i celebrowaną. Odnosząc się do dziedzictwa biblijnego, encykliki *Fides et ratio* Jana Pawła II oraz niektórych aspektów nauczania Benedykta XVI, Ladaria zwraca uwagę na pomoc, jakiej wzajemnie udzielają sobie wiara i rozum. Omawianą relację autor przenosi na płaszczyznę liturgiczną. Jak bowiem zauważa, to właśnie liturgia jest miejscem, w którym najpełniej spotyka się wiara z nauką o niej (*sceintia fidei*), czyli teologią.

Kolejny artykuł, *La constitución conciliar de liturgia: una lectura actualizada* (Konstytucja soborowa o liturgii: zaktualizowana lektura, s. 29–46), wpisuje się w przeżywany złoty jubileusz soborowej konstytucji o liturgii. Juan Javier Flores

Arcas pochyla się w nim nad współczesnym znaczeniem przesłania KL. Swoją wypowiedź autor rozpoczyna od historycznych uwarunkowań reformy liturgicznej. Następnie ogólnie prezentuje przedsoborowy (1961) i szczegółowo soborowy schemat liturgii (1962). Autor przypomina pięć kryteriów hermeneutycznych tego drugiego: maksymalna wierność Tradycji Kościoła; zakres tekstów i generalnych zasad reformy; normy praktyczne i rubryki; konieczność liturgicznej formacji duchowieństwa; promowanie uczestnictwa wiernych. Flores Arcas zwraca też uwagę na istnienie szeregu „niedociągnięć” w redakcji KL, które wciąż udoskonalane są przez kolejne dokumenty szczegółowe. Jednak z perspektywy pięćdziesięciu lat pozytywnie ocenia on podjętą reformę, a za jej główne osiągnięcia uznaje uczynienie liturgii zrozumiałą i jasną. I pomimo wciąż istniejących trudności, przyszłość reformy jest według niego pełna nadziei.

Tematyka soborowej reformy liturgicznej zdominowała również trzeci tekst ze zrytu, autorstwa abpa Piero Mariniego, *Il Concilio Vaticano II. L'apertura, il pensiero di Giovanni XXIII, le finalità della riforma liturgica* (Sobór Watykański II. Otwarcie, myśl Jana XXIII, cele reformy liturgicznej, s. 47–70). Według autora, aby łatwiej zrozumieć przesłanie Soboru, należy sięgnąć do jego idei u Jana XXIII. Według papieża Sobór miał być przede wszystkim szczególnym momentem wspólnoty kościelnej, wydarzeniem liturgicznym, świadectwem wiary Kościoła w obecność Chrystusa i w Jego misję na rzecz rodziny ludzkiej oraz „skokiem naprzód” zgodnym z wymaganiami naszego czasu. Pochylając się nad samą reformą liturgiczną, autor podkreśla doniosły wkład Soboru w liturgię (w całej historii Kościoła tylko *Vaticanum II* poświęciło liturgii specjalny dokument) i jednocześnie zwraca uwagę na jej wcześniejsze scentralizowanie i trwające od wieków „zniechęcenie” Świadectwem takiego stanu rzeczy była chociażby przedstawiona w tekście celebracja otwarcia obrad soborowych. KL wskazała zasady reformy, które Marini dzieli na przewodnie i operacyjne. W zakończeniu podkreśla, że reforma soborowa była dla Kościoła i liturgii wiosną. Na potwierdzenie prawdziwości tego stwierdzenia przywołuje kilka myśli Pawła VI, Jana Pawła II i Benedykta XVI.

W czwartym artykule, *The New Family of Common Worship Liturgical Books of the Church of England (4): The Renewal of Daily Prayer in the Church of England as an Expression of no-going Liturgical Reform* (Nowa rodzina ksiąg liturgicznych *Common Worship* Kościoła Anglii (4): Odnowa Modlitwy Codziennej w Kościele Anglii jako wyraz niepostępującej reformy liturgicznej, s. 71–91), James G. Leachman analizuje ciągłość, a zarazem jej czasowy brak w wielowiekowej reformie wspólnot anglikańskich, która nadała im nową tożsamość chrześcijańską. Podstawą analizy jest *Modlitwa Codzienna*, zwana także *Liturgią Godzin*, stanowiąca część serii *Common Worship*. W pierwszym i drugim punkcie artykułu autor dokonuje historycznej kwerendy reform ksiąg liturgicznych rzeczony wspólnoty, sięgając wstecz na długo przed czasy reformacji. Następnie podejmuje się oceny aktualnej reformy *Modlitwy Codziennej* Kościoła Anglii. W jego opinii jest pozytywna, gdyż

pozwala na wzrost konsensusu w badaniach liturgicznych i oferuje możliwość ekumenicznej współpracy różnych wspólnot anglikańskich.

Kolejny tekst, autorstwa Norberto Valliego, *Tradure dal grevo in latino: il metodo esemplare di Dionigi il Piccolo* (Tłumaczyć z greki na łacinę: egzemplaryczna metoda Dionizjusza Małego, s. 93–118), koncentruje się wokół dzieła Grzegorza z Nyssy *Περὶ κατασκευῆς ἀνθρώπου*, a właściwie jego łacińskiego tłumaczenia autorstwa rzeczonożego w tytule Dionizjusza. Jego bowiem metodologia stała się na długie wieki paradygmatem dla innych tłumaczy. Na podstawie pisma Grzegorza, przywołując jego konkretne greckie i łacińskie fragmenty, Valli wylicza oryginalne cechy tłumaczeń Dionizjusza. Są to: pogłębienie filozoficzno-teologiczne tekstu źródłowego, precyzja terminologiczna i jasność pojęciowa, rewizja i dostosowanie cytacji biblijnych. Dionizjusz, według autora, bez wątpienia zasługuje na miano mistrza, gdyż potrafił respektować tekst oryginalny, nie uszczuplając ekspresji i właściwości języka docelowego.

Szósty artykuł omawianego numeru jest w istocie wykładem, jaki Juan Pablo Rubio Sadia wygłosił w czasie międzynarodowego kongresu w Gironie (listopad 2012). Tekst *De Urgell a Palencia, o el primer camino del rito romano a Castilla* (Od Urgell do Palencji, albo pierwsza droga rytu rzymskiego w Kastylii, s. 119–155) pozwala czytelnikowi udać się w pasjonującą podróż po liturgii godzin XI-wiecznej Katalonii i Kastylii. Prowadząc czytelnika od istotnych faktów historycznych, poprzez szczegółowy katalog lokalnych źródeł liturgicznych, autor dochodzi do analizy konkretnych osobliwości, jakimi cechowała się liturgia brewiarzowa omawianej prowincji kościelnej w średniowieczu. W ostatniej części analizie poddany został proces recepcji liturgii rzymskiej i jej asymilacji z celebracjami wspólnoty lokalnej w katedrze w Palencji. Choć zaprezentowany materiał odnosi się do tradycji lokalnej Kościoła w średniowiecznej Hiszpanii, bogactwo tekstów źródłowych i ich opracowanie czyni z artykułu istotną pomoc metodologiczną dla chcących podejmować podobne badania.

Kolejny artykuł, autorstwa Wilfreda Sumaniego, „*Narrabo omnia mirabilia tua*” (Psalm 9,2). *The Narrative Foundations of Christian Eucharology* (*Narrabo omnia mirabilia tua* (Psalm 9,2). Narracyjne podstawy chrześcijańskiej eucharologii, s. 157–183), poświęcony jest problematyce wzajemnej zależności chrześcijańskich modlitw i narracji biblijnej. Artykuł rozpoczyna krótka analiza pochodzenia modlitwy chrześcijańskiej, która jest przede wszystkim rzeczywistością zrodzoną pod wpływem doświadczenia Boga i może wyrastać z radości i smutku, nadziei i udręczenia. Następnie prezentuje proces przechodzenia elementów z narracji historii zbawienia do kantykwów i modlitw (tu konkretnie: kolekty). W analizie, opierając się na przykładowych tekstach eucharologicznych, autor wykazuje, iż w tle każdej modlitwy obecna jest (w sposób pośredni lub bezpośredni) historia zbawienia, zaś cała chrześcijańska eucharologia opiera się i wciąż przywołuje różne jej elementy. Centrum refleksji teologicznej i działania Boga w świecie oraz kultu chrześcijańskiego

wciąż pozostaje bowiem ten sam *Logos*. Mówiąc o autorach modlitw, Sumani przedstawia ich jako ludzi dobrze zorientowanych w Piśmie Świętym i jednocześnie zakorzenionych w *Sitz im Leben* modlącej się wspólnoty.

„*Ecclesiae tuae perfice augmentum*” *La seconda orazione di consacrazione del crisma nell'ordo benedicendi oleum catechumenorum et infirmorum et conficiendi chrisma del 1971 (Ecclesiae tuae perfice augmentum*. Druga modlitwa konsekracyjna krzyżma w „Obrzędzie błogosławieństwa oleju katechumenów, chorych i krzyżma” z 1971, s. 185–233) to tytuł kolejnego artykułu, którego autorem jest Luca Girello. W tej prezentacji analizie krytyczno-literackiej poddana została sygnalizowana w tytule druga formuła modlitwy błogosławieństwa oleju krzyżma. Aby dojść do wynikającego z niej pełnego sensu teologicznego, autor szczegółowo zbadał jej strukturę oraz wykazał biblijne, patrystyczne, liturgiczne i wynikające z Magisterium źródła istotne dla kompozycji. Precyzyjna analiza teologiczna pozwoliła stwierdzić, że między krzyżmem i Kościołem istnieje nierozzerwalny związek ukierunkowany na rodzenie, wspieranie, ubogacanie i rozprzestrzenianie Mistycznego Ciała Chrystusa. Coroczna konsekracja tego oleju oznacza udzielanie wspólnocie chrześcijańskiej wciąż na nowo skuteczności działania Ducha Świętego, który ciągle zstępuje na Kościół. Olej krzyżma, zwany też „sakramentem” Ducha i będący narzędziem anamnetycznym, czyni Kościół świadomym ciągłej obecności i działania Chrystusa.

Autorem dziewiątego artykułu, i zarazem ostatniego, jest Luca Rosania. W tekście zatytułowanym *Immagini ecclesiologicalhe nell'eucologia ambrosiana* (Eklezjologiczne obrazy w eucologii ambrojańskiej, s. 235–268) analizuje on apozycyjne kategorie Kościoła na podstawie trzeciej ambrojańskiej prefacji na poświęcenie kościoła, uzupełniając je przesłankami ze starożytnych tekstów mszy dedykacyjnej. Po wprowadzeniu metodologicznym autor przechodzi do prezentacji tekstów źródłowych, by następnie — w kluczu biblijnym i patrystycznym — omówić poszczególne obrazy eklezjologiczne: oblubienica i królowa, matka żyjących, winorośl, miasto. W ich świetle Kościół jawi się jako ikona wzywająca wiernych do kontemplacji.

Zeszyt kończy okazały zbiór recenzji książek. Omówienia odnoszą się kolejno do następujących dzieł: Kimberly Hope BELCHER, *Efficacious Engagement: Sacramental Participation in the Trinitarian mystery* (Skuteczne spotkanie: udział sakramentalny w tajemnicy trynitarniej), Collegeville 2011; Anton BAUMSTARK, *On the Historical Development of Liturgy* (O historycznym rozwoju liturgii), Collegeville 2011; Luigi Maria EPICOPO (wyd.), „*Ex coelesti virtute*” — *Miscellanea di studi in onore di S.E. Mons. Giuseppe Molinari nel suo 50° di sacerdozio (Ex coelesti virtute* — Praca zbiorowa poświęcono J.E. Ks. Biskupowi Giuseppe Molinariemu w 50-tą rocznicę święceń kapłańskich), Todi 2012; Albert GERHARDS, *Wo Gott und Welt sich begegnen: Kirchenräume verstehen* (Gdzie spotykają się Bóg i świat: rozumienie przestrzeni kościelnej), Kvelaer 2011; Andrew P. PORTER, *Living in Spin:*

Narrative as a Distributed Ontology of Human Action (Życie w obrocie: narracja jako rozproszona ontologia ludzkiej działalności), Bloomington 2011; George GUIVER, *Vision Upon Vision: Processes of change and renewal in Christian worship* (Wizja po wizji: procesy zmian i odnowy w kulcie chrześcijańskim), Norwich 2009; Neil Xavier O'Donoghue, *The Eucharist in Pre-Norman Ireland* (Eucharystia w przednormandzkiej Irlandii), Notre Dame IN 2011; Massimo Del POZZO, *La giustizia nel culto. Profili giuridici della liturgia della Chiesa* (Sprawiedliwość w kulcie. Prawne profile liturgii Kościoła), Roma 2013; Pius MAURER, *Sanctus-Deutungen in Werken der griechischen Patristik* (Znaczenia Sanctus w greckich dziełach patrystycznych), Wien – Berlin 2011; Thomas P. RAUSCH, *Eschatology, Liturgy and Christology. Toward Recovering an Eschatological Imagination* (Eschatologia, liturgia i chrystologia. Ku odkrywaniu wyobraźni eschatologicznej), Collegeville 2012.

Ks. Mateusz Potoczny